

RANGSHUNOSLIKDA ISSIQ VA SOVUQ RANGLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Xudoyberdiyeva Kamola Furqatjon qizi

*Guliston davlat universiteti Rangtasvir (dastgohli) yo'nalishining
3-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada issiq va sovuq ranglarning psixologik, estetik va madaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ranglarning inson idrokiga ta'siri, ularning fazoviy o'zgarishlari (yaqinlashish va uzoqlashish), harorat hissiyotini uyg'otishdagi roli, shuningdek, ranglarning amaliy dizayn, san'at va kundalik hayotda qo'llanishi yoritilgan. Maqola rangshunoslikning asosiy tamoyillarini o'zbek kitobxoniga tushunarli tarzda bayon etadi.*

Tayanch so'zlar: *Issiq ranglar, sovuq ranglar, ranglar psixologiyasi, ranglar harorati, ranglar uyg'unligi, dizayn, rang g'ildiragi, assotsiatsiya.*

Аннотация: *В данной статье анализируются психологические, эстетические и культурные свойства теплых и холодных цветов. Рассматривается влияние цветов на восприятие человека, их пространственные преобразования (приближение и отдаление), их роль в вызывании ощущения температуры, а также использование цветов в практическом дизайне, искусстве и повседневной жизни. В статье в доступной для узбекского читателя форме объясняются основные принципы науки о цвете.*

Ключевые слова: *Теплые цвета, холодные цвета, психология цвета, цветовая температура, цветовая гармония, дизайн, цветовой круг, ассоциации.*

Abstract: *This article analyzes the psychological, aesthetic, and cultural properties of warm and cool colors. The effect of colors on human perception, their spatial transformations (approaching and receding), their role in evoking the feeling of temperature, as well as the use of colors in practical design, art, and everyday life are discussed. The article explains the basic principles of color science in an understandable way for the Uzbek reader.*

Key words: *Warm colors, cool colors, color psychology, color temperature, color harmony, design, color wheel, association.*

Kirish. Rang inson hayotining ajralmas qismi. U nafaqat dunyoni go'zal ko'rish, balki kayfiyat, fazo va vaqtni his qilish imkonini beradi. Rangshunoslikda barcha ranglar shartli ravishda issiq va sovuq turlarga ajratiladi. Bu bo'linish fizikaviy harorat bilan emas, balki ranglarning inson psixikasida uyg'otadigan his-tuyg'ulari bilan bog'liq. Ranglarning inson ruhiyati va hissiy holatiga ta'sirini o'rganish ranglar psixologiyasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tasviriy san'at, dizayn va

me'morchilikda ranglarning to'g'ri tanlanishi estetik ta'sirchanlikni oshirish bilan birga, insonning emotsional holatini boshqarishga ham xizmat qiladi.

Issiq ranglar va ularning xususiyatlari: issiq ranglar qatoriga odatda qizil, sariq, to'q sariq va ularning hosilalari (masalan, och qizil, oltin rang, jigar rang) kiradi. Ular quyosh, olov, issiq qum, pishgan mevalar bilan bog'lanadi. Asosiy xususiyatlari: Psixologik ta'siri: Issiq ranglar hayajonlantiradi, energiya beradi, faollikni oshiradi. Qizil rang diqqatni tortadi va ishtahani ochadi; sariq rang quvnoqlik va optimizm bag'ishlaydi. Fazoviy xususiyati: Issiq ranglar vizual tarzda yaqinlashtiruvchi ta'sirga ega. Masalan, qizil devor xonani kichikroq ko'rsatadi. Harorat hissi: Odam issiq ranglarni ko'rib, xonada haqiqiy haroratdan 2–3 daraja iliqroq his qilishi mumkin. Qo'llanish sohasi: Ichki dizaynda shimol tomonga qaragan xonalarda issiq ranglar qo'llanadi. Reklamada e'tibor jalb qilish uchun. Milliy liboslarda (o'zbek atlasidagi qizil va sariq ranglar) bayramona kayfiyat ifodalanadi.

Sovuq ranglar va ularning xususiyatlari: sovuq ranglar qatoriga ko'k, binafsha, havo rang, zangori, och yashil (ayrim tasniflarda) va ularning turlari kiradi. Ular osmon, suv, muz, oy va soya bilan bog'lanadi. Asosiy xususiyatlari: Psixologik ta'siri: Tinchlantiradi, mulohazaga chorlaydi, ishchanlikni oshiradi, stressni kamaytiradi. Ko'k rang aql va mantiq bilan bog'lanadi; binafsha rang – sirli va ilhomlantiruvchi. Fazoviy xususiyati: Sovuq ranglar vizual tarzda uzoqlashtiruvchi ta'sirga ega. Ko'k devorlar xonani kengroq va balandroq ko'rsatadi. Harorat hissi: Sovuq ranglardagi xona haqiqatdagidan sovuqroq seziladi. Qo'llanish sohasi: Janubiy tomondagi issiq xonalarda sovuq ranglar qo'llanilib, muvozanat yaratiladi. Tibbiyot muassasalarida osoyishtalik uchun och ko'k rang ishlatiladi. Ofis dizaynida sovuq ranglar diqqatni jamlaydi.

Issiq va sovuq ranglarning uyg'unligi: ranglar g'ildiragida (masalan, Itten rang doirasi) issiq va sovuq ranglar qarama-qarshi joylashadi. Shveysariyalik rassom va rangshunos olim J. Itten ranglarni issiq va sovuq guruhlariga ajratib, ularning o'zaro kontrasti kompozitsion yechimning ifodaviyligini kuchaytirishini ta'kidlagan. Uning rang doirasi bugungi kunda tasviriy san'at, interyer dizayni va vizual kommunikatsiyada keng qo'llaniladi. Ular yonma-yon qo'llanganda kontrast yuzaga keladi, bu esa kompozitsiyani jonlantiradi. Uyg'unlik tamoyillari: Qarama-qarshilik (kontrast): Masalan, to'q sariq va ko'k. Bu juftlik dizayn va kiyimda juda ta'sirli. Aktsent usuli: Asosan sovuq ranglar ustun bo'lgan fonda kichik hajmdagi issiq rang elementi qo'llanilib, tomoshabin e'tibori muayyan nuqtaga yo'naltiriladi. Masalan, kulrang interyerdagi qizil guldon vizual markaz vazifasini bajaradi. Balans: Issiq va sovuq ranglarning teng nisbati (masalan, 50/50) asabiy holat keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun biri dominant bo'lishi kerak.

Madaniy jihatlar (o'zbek an'analari misolida) : o'zbek xalq amaliy san'atida issiq ranglar ustunlik qiladi. Marg'ilon atlasidagi qizil, sariq, qirmizi ranglar quyosh, olov va hayotiy kuch ramzi hisoblanadi. Sovuq ranglar – ko'k, yashil – tabiat (suv, bog') va

tinchlik ramzi sifatida ishlatilgan. Samarqand, Buxoro va Xiva me'moriy obidalarida ko'k va zangori ranglarning ustunligi osmon, cheksizlik va ma'naviy poklik timsoli sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek miniatyura san'atida esa qizil, ko'k va yashil ranglarning uyg'un qo'llanilishi kompozitsiyaning badiiy ifodaviyligini kuchaytiradi. Chust pichoqlari, ganch o'ymakorligi, sopol buyumlarda issiq va sovuq ranglar uyg'unligi mahorat bilan qo'llangan.

Xulosa qilib oladigan bo'lsak, issiq va sovuq ranglar bir-biriga zid emas, balki bir-birini to'ldiruvchi kuchlardir. Issiq ranglar faollik, quvonch va yaqinlik hissini uyg'otib, sovuq ranglar esa tinchlik, kenglik va faylasufona kayfiyat baxsh etadi. Ranglardan to'g'ri foydalanish bu psixologiyani, fizikani va estetikani bir vaqtning o'zida his qilish san'atidir. Dizaynerlar, rassomlar, me'morlar va kundalik hayotda rang tanlagan har bir kishi bu qonuniyatlarni bilishi muhim. Ranglarning psixologik va estetik xususiyatlarini chuqur anglash vizual muhitni samarali tashkil etish, badiiy obraz yaratish hamda insonning hissiy ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shundagina atrofimizdagi muhit bizga nafaqat go'zallik, balki ruhiy farovonlik ham olib keladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Hakimov, A. (2005). O'zbek tasviriy san'ati tarixi. Toshkent: San'at nashriyoti.
2. Boxodirovna K. D. et al. TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA KOMPOZITSION FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI //Научный Фокус. – 2026. – Т. 3. – №. 33. – С. 266-269.
3. Qodirov, R. (2010). Kompozitsiya asoslari.
4. Karshiboeva D.B. THE ROLE OF COMPOSITION IN ACTIVATION OF CREATIVE ABILITIES // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-composition-in-activation-of-creative-abilities> (дата обращения: 19.06.2026).
5. Karshiboeva D.B. THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE METHODS IN TEACHING COMPOSITION // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-innovative-methods-in-teaching-composition> (дата обращения: 19.06.2026).
6. To'xtayev, N. (2012). Rangshunoslik va rang uyg'unligi. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Bohodirovna K. D. TASVIRIY SAN'AT VA FALSAFA O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK HAMDA ULARDAGI ESTETIK TUSHUNCHALARNING INSONIYAT MADANIYATIGA TA'SIRI //Научный Фокус. – 2024. – Т. 2. – №. 19. – С. 356-358.
8. Olimjonova, M. (2018). "O'zbek miniatyurasida muvozanat va simmetriya". San'atshunoslik jurnali.

9. Karimov, U. (2020). Zamonaviy o‘zbek rassomlari ijodida kompozitsion izlanishlar. Toshkent: Akademnashr.